

O SAMOPOZABI TER MALIČENJU GLASBE IN SLOVENSKEGA ZGODOVINSKEGA SPOMINA

Tole pisanje se mi zdi že precej nujno. Se že vnaprej opravičujem zanj, čeprav mislim, da je nadvse potrebno. Preprosto ne morem biti tiho. Tematika se mi zdi preveč pereča in pomembna. Neizkustvena, duhovna in tudi teoretično **nepoglobljena slepota tako glasbenikov kot tudi teoretikov lahko prinese popolno izgubo samozavedanja in spomina, še zlasti zgodovinskega; pa RAZVREDNOTENJE** tistega, kar je bilo in je še vedno vredno. To se je zgodilo tudi na področju **slovenske ljudske glasbe** in celo na področju **etnomuzikoloških znanstvenih prizadevanj ter glasbe na sploh**. Druga svetovna vojna je res globoko zarezala v prežitke preteklosti in povzročila dokaj uničujočo pozabo. Vendar ne moremo prezreti **pomena živega muzeja glasbenega spomina**.

Skoraj pol stoletja se že prizadevam z raziskovanjem in ohranjanjem slovenske ljudske glasbene dediščine (in to teoretično in praktično) ter s tem tudi v vzdrževanju zgodovinskega spomina Slovenstva ter prezrtih slovanskih korenin. Pričela sem pri 16. letih starosti, še v gimnazijskih letih torej, z 22 leti pa sem ustanovila ansambel za revitalizacijo našega glasbenega izročila. Ansambel je ob 10-letnici dobil ime **Trutamora Slovenica**, ob 30-letnici pa se je preimenoval v ansambel **Vedun**. Prvih 25 let je bilo na Slovenskem izredno zanimanje za tovrstna raziskovalna in glasbena prizadevanja. Zdelo se je, da želijo Slovenci nadoknaditi vse izgubljeno in prezrto. **Žeja po spoznavanju in zavedanju staroslovenskega** je bila velikanska. Nekoč mi je nek režiser rekel: "Povsod ste, še ko odprem hladilnik se mi zdi, da vas vidim tam notri!". Zanimiv opis. Deset let po nastanku ansambla Trutamora Slovenica so se **pojaviли ansambli, ki so nas poskušali posnemati**. Še dobro, a žal tako ne za dolgo. Na slovensko glasbeno sceno, pa tudi v ljudsko glasbo, so na **prehodu v novo tisočletje pričele vdirati rock in pop zabavnjaške note**. Te so preplavile tudi starosvetno ljudsko glasbeno izražanje. Razmahnilo se je **vsesplošno pačenje izročila s kulturo zabave**, če temu sploh še lahko rečemo kultura.

Na prehodu v novo tisočletje je **ansambel Trutamora Slovenica** pričel izgubljati bitko z novodobnimi dokaj agresivnimi glasbenimi žanri in preoblekami. Na pohodu je bila vsesplošna **amerikanizacija**, za tem pa še svojevrstna **zabavnjaška evropizacija**. **Večinsko prebivalstvo** (tri četrtine je na Slovenskem **vaškega porekla**) se je z značilnim **slovenskim hlapčevstvom pričelo raje klanjati tujemu kot svojemu**. Tuje je vendar vedno boljše!? Kaj res! Po težavnem delu prija **zabava**, še zlasti s tako imenovano **narodno-zabavno muziko, ki z našim glasbenim izročilom nima kaj dosti skupnega**. In tovrstna prizadevanja so dobivala vse večje in vse bolj **uničujoče razsežnosti**. Pa tudi misliti ali se **poglabljati** vase, v odnose in v življenje se ob njej **ni treba** kaj dosti. Veseljaške (prazne) note pač. Zdi se, da danes **nihče več noče poznati svojih slovenskih korenin in temeljev**. **Nikomur ni več mar, kdo smo in od kod smo**, kje živimo in **kakšno znanje** za prihodnost smo **podedovali**. Toda o slednjem nam govori prav naša **kulturna dediščina, ki jo velja poznati in tudi ohraniti vsaj za sledeče rodove**.

Pred približno 25 leti so se tudi v teoretični etnomuzikološki misli **zasidrala prizadevanja za popularizacijo ljudske glasbe**, kar pa ni nič drugega kot **nepoznavanje in nespoštovanje slovenskega**. Pod terminom populariziranje se skriva **razvrednotenje zgodovinskega, starosvetnega**, naših korenin. Ideji o popularizaciji pa se daje **prednost pred vsebinami preteklosti – za sedanjost in prihodnost**.

Še ne dolgo, le dobrih 50-70 let nazaj, je glasba služila za urejanje ljudi in okolja; življenja in sveta ter samega sebe. Sedaj pa je njen namen prvenstveno zabavati. Smo res tako potrebni zgolj le zabave? Res živimo v kriznih časih, ki potrebujejo kruha in iger (razvedrilo), a še bolj **potrebujemo orodja za vzpostavljanje ravnovesja**. **V naši kulturni in glasbeni dediščini tovrstna orodja imamo**, le sodobniki smo jih **pozabili, prezrli ali celo izginali iz našega vsakdana**. Zakaj? V prvi vrsti zato, ker jih **nismo razumeli**.

Mediji (TV, radio, časopisi) so na prehodu v novo tisočletje (pred dobrimi **15-20 leti**) pričeli **slaviti t.i. narodno-zabavno glasbo (NZG)** in jo povzdigovati do neba. Še več: naenkrat je **ta izpraznjena glasba postala slovenska**, kar ljudska, edino naša ... **Le kdaj smo se odvadili natančnejšega poimenovanja?** Različne TV in radijske oddaje so **zasejale seme, ki je vzkliko še zlasti na podeželju**, kjer se je ob petkih in svetkih, še zlasti pa ob nedeljah, poslušala narodno-zabavna glasba, ki je ob koncu 20. stoletja še doživljala velik **prezr Slovencev – kot slaba "goveja muzika"**. Le kaj nam to dejstvo pripoveduje? Nas opozarja na **vsesplošno razkulturanje**, kar je mogoče zaznati dandanes na **vseh življenjskih področjih**, še zlasti pa v **ustvarjalnosti**. Mediji bi vendar morali tudi **vzgajati**. Kar človek **poslušá znova in znova**, temu tudi hote ali ne hote dovoli, da **se udomači** v njegovi zavesti. Ker je na Slovenskem vaškega prebivalstva več kot intelektualnega in glasbeno izobraženega, je bila seveda gledanost in **poslušljivost tovrstne glasbe vse večja**. **In ta številčnost je žal postala merilo**. Ne želim žaliti kmetov, spoštujem jih, vendar je treba povedati, da se je prav na **vasi pričel propad slovenske ljudske glasbene izraznosti, še do druge polovice 20. stoletja žive in nadvse pomembne**. **Pokrajinske indentitete** so bile tedaj povsod na Slovenskem še **zelo močne**.

Točkovanje gledanosti je opravilo svoje. Kvantiteta (gledanost) je postala **merilo za vredno**; merilo za nekaj, kar lahko tudi nima posebne vrednosti. **Namesto kvalitete torej kvantiteta poslušanja**. **Vredno se je izgubilo v poplavi razvrednotenj**. **Tisto, kar je brisalo naše izročilo in spomin, je v 21. stoletju postalo edino naše** (predvsem novodobne popevke ansambla bratov Avsenik in ansambla Lojzeta Slaka ter njihovih posnemovalcev).

Glasbila, kot so **harmonike in glasna trobila, ki so prišla k nam iz sosednjega evropskega prostora**, so sicer vse od **konca 19. stoletja vse bolj izrinjala tišja ljudska glasbila**. Sedaj pa brez prave osveščenosti trdimo, da so **harmonike in druga glasna novodobna glasbila naša ljudska glasbila!** Sicer pa, le kdo še razume **termine ljudsko, narodno, ponarodelo ali zgolj zabavno ... ? Imamo res le tako kratek (le 100 let trajajoč) zgodovinski spomin?** Očitno. In če je tako, kako to? Človeštvo vendar ni od včeraj. **Žal celo po glasbenih šolah dandanes namesto klasike učijo raje zabavnjaške hite**, ker starši menda tako želijo. Za zabavo. **Vsesplošno razkulturanje je očitno v razmahu in je doseglo kritično točko**.

Celo v **muzejskem registru nesnovne kulturne dediščine** (2008-2018) sem presenečeno odkrila, da namesto tistih redkih godcev in pevcev, ki še živijo in muzicirajo na slovenskem etničnem ozemlju po starem (npr. Rezijani s staroslovanskim grlenim petjem ter s citirami in bunkulami, Prekmurci s cimbalami in goslimi, Korošci z različnimi citrami, Belokranjci s tamburami ...) prav tako povzdigujejo "**Slovene folk pop music**", ki zveni v ritmu polke in valčka. No, ta je pa dobra! Res muzejska gesta!? **A tudi polka in valček sta na Slovenskem znana le dobrih 100 let.** Z njimi pa tudi **harmonike, klarineti, kontrabasi, baritoni, trobente ...** (to so sicer zanimiva glasbila, vendar je treba prepoznati, kaj se z njimi dogaja na glasbeni sceni). Pred polko in valčkom smo imeli na Slovenskem etničnem ozemlju **mnogo bolj pestre ritme**, ter izjemno zanimive (še) **slovanske harmonije**, ki pa se jih zaradi **agresivnih narodno-zabavnih ansamblov**, čigar jedro so prav omenjena glasbila, žal nihče več ne spomni.

Glej ga zlomka! To je podobno, kot bi sedaj na Slovenskem čislali nemško okupacijo, čeprav je izničevala naše ljudi in našo kulturo. **V glasbi se namreč dandanes podobno klanjamo vsemu, kar nas pravzaprav uničuje in poskuša uničiti tisočletja dedovane vrednote in izročila.** Res je, **vrednote se skozi čas spreminjajo**, vendar bi veljajo **REČI BOBU BOB** (ljudsko je ljudsko, zabavnjaštvo pa je zabavnjaštvo) in **s spoštovanjem ohranjati spomin na lastno.** Se sploh zavedamo, da smo v fazi razkulturjenega kapitalizma le v **nekaj desetletjih** uspeli **izničiti izročilo, ki so ga prednamci pozorno ohranjali stoletja in tisočletja**; iz roda v rod, ker je bilo dragoceno in vredno?

Da, **pop-rock popularizacija z notami zabave in vesplošne pozabe je na pohodu. Le do kam bomo to dopustili?** Sem se sicer večkrat o tem pogovarjala in celo **prerekala s TV in radijskimi glasbenimi uredniki**, ki se očitno niso dobro zavedali, da **mediji vzgajajo s tem, kar spuščajo v eter. Zatrjevali so, da so številke (točkovanja) pač pokazala, da si tovrstno glasbo Slovenci želimo.** Kaj res? Kdo si jo želi? Kaj res lahko zaradi **povprečnega glasbeno (in kulturno) neizobraženega poslušalstva, ki nima želja po ohranjanju lastnega in samosvojega, dovolimo, da se izgubi naš zgodovinski glasbeni spomin? Posiljevanje s tovrstnimi pačenji slovenskega je na žalost prisotno povsod**, v vseh zvrsteh glasbe, v **medijih pa se kot kulturno deklarira pogosto prav to, kar se ne zdi ravno kulturno**, je pa običajno precej **glasno in agresivno. Kar je vredno** - vse od resne glasbe do pozorne revitalizacije slovenske kulturne dediščine pa z veliko hitrostjo **izgublja veljavo.** Celo naše **simfonične orkestre**, v katerih igrajo **akademsko izobraženi glasbeniki** visokih glasbenih normativov, dandanes tako **ponižujejo**, da glasbeno **spremljati naše popularneže in zabavnjake ter njihove puhlice**, pri čemer nekateri še glasu nimajo, a pojejo, ali pa znajo zaigrati le dva ali tri akorde. **Sramota! Ali res morajo ravnati tako, da bi si pridobili točke popularnosti in gledanosti?** Po čigavi direktivi vendar? Vodstveni? Je to vodstvo res tako nerazgledano? **Da, točkovanje, predalčkanje, všečkanje nas pogublja in megli pogled na prave vrednote življenja in ustvarjanja.**

Moj ansambel Vedun (nekdanj Trutamora Slovenica), ki ljudi že več kot 40 let osvešča v razumevanju glasbenega izročila in lastne zvočne bitnosti, je seveda premajhna kaplja, da bi se tehtnica prevesila na drugo, vrednejšo muzejsko stran. Poleg tega ne sodimo v nobeno zabavnjaško ali dandanašnje rock-pop (in kdo ve še kakšno) zvrst, ki polni

blagajne (le to očitno nekaj velja). Še celo v našem kulturnem hramu - v **Cankarjevem domu**, po letu **1991**, kjer smo vse do slovenske osamosvojitve koncertirali vsako leto celo po večkrat, **za nas ni več prostora. Nismo zabavnjaki! In ne strinjamo se s trenutno glasbeno politiko razvrednotenja** resnih glasbenih prizadevanj (**hvala pa glasbeni redakciji TV Slovenija - Danici Dolinar, ki ima posluh** za tovrstna muzejska prizadevanja).

Za glasbenike velja, da znajo biti pogosto za **vrednote in bistva vsebin dokaj slepi**. So prevečkrat **le obrtniki, ki jih mami zgolj zaslužek**. Zadnja leta pa se žal šolani glasbeniki na naših tleh tudi zelo mučijo za vsakodnevno preživetje. **Glasbeni »narodnjaki« in zabavnjaki nosijo štafeto v razvrednotenju bitnosti glasbenih jezikov**. Namesto starodavnih »glasbenikov – svečnikov«, ki so imeli še nedavno silno pomembno urejajočo vlogo v vseh občestvih, so dandanes **čislani predvsem tisti, ki so brez zgodovinskega spomina, brez glasbenega znanja in kakršnegakoli poguma** za ohranjanje lastne bitnosti. Podajajo in **prodajajo neznanje, svoje pridobitniške težnje, nevredne vsebinske puhlice in se klanjajo v prvi vrsti vsemu tujemu oziroma trenutnim modnim muham**.

Res je, s svojim ansamblom **nisem edina v tem zosu, a bi lahko vso to norijo** (popularizacije in zabavnjaško razvrednotenje) **ustavili ter se poglobili malce vase in v to, kaj počnemo**. Nekaterim kulturam je ohranjanje uspelo. **Malo glasbene ekologije** tudi nam Slovincem ne bi škodilo, da bi tudi **sledečim rodovom lahko prenesli zavedanje, kdo smo in od kod**, pa kakšno glasbo so ustvarjali prednamci. Kako zvenimo? Tako pa je vse **staro že docela spačeno**.

Dandanes se tudi brez problema in opravičila na **vseh kulturnih področjih krade: celo v glasbi**, pa tudi iz teoretičnih in znanstvenih razprav, diplom in doktorskih disertacij. Prezrte izsledke drugih pa brez slabe vesti **nekateri objavljajo pod svojim imenom, hkrati pa izkrivljajo neizkustveno, prilaščeno resnico, ki tako postane tudi »neresnica«** (tudi to sem doživela od priznanih doktorjev znanosti in profesorjev). Nič novega! Takšna je očitno praksa na Slovenskem, verjetno pa tudi drugod. Vendar je ne bi smelo biti.

Med etnomuzikologi bivše Jugoslavije, ki sicer danes delujejo **vsak v svoji deželi**, sva bila **samo dva praktika**. Vodila sva vsak svoj **ansambel**. Govorim o prijatelju in vrstniku **prof.dr. Nikoli Buble-tu iz Trogirja**, ki je predaval tudi na glasbeni akademiji v **Splitu**. **Prav zaradi opisanih tovrstnih uničevalnih procesov**, ki so že vrsto let prisotni na **slovenskih in balkanskih tleh in ki so za tiste, ki jim ni vseeno, boleči, je zbolel** in pred nekaj leti tudi **umrl**. Večkrat sva se pred tem pogovarjala o vsem tem. In prežela naju je **globoka žalost. Kaj dosti pa žal nisva mogla storiti**. Le dva sva videla in izkušala praktično to, o čemer sedaj pišem. Premalo! Jaz sicer še vedno živim, **pišem, govorim in predavam** o tovrstnih izkrivljanjih, ter si želim, **da bi me kdo slišal. Kjer je medijska podpora - je običajno tudi uspeh** (omogoči pa lahko tudi **izničevanje** nečesa vrednega). Zato mislim, da bi morali **mediji bolj paziti**, kaj spuščajo v eter- med ljudi.

Res je, **delujem izveninstitucionalno** in tudi izven vseh društev, ki ponujajo zaledje. Živim v dokajšni osami (po svoji želji). Tako **lahko sledim svoji vesti in zavesti ter prepoznam vrednotam, ki so se nekdaj dedovale iz roda v rod kot svetinje**. Le tako lahko ohranjam in

v zvočnih slikah poustvarjam tisto notranjo **moč**, ki gradi in ponuja v **razmislek identiteto naroda** in z njim tudi vsakega posameznika.

Svojemu prvemu ansamblu za revitalizacijo slovenskega glasbenega izročila sem ob **10-letnici** naredila ime **Trutamora Slovenica**: trutamora je bila **simbolno obrambno znamenje (pentagram)**, ki je našim prednikom stoletja ponujalo **uteho in zaščito** v prepoznavanju lastnega. **Tudi z glasbo**, ali predvsem z njo, saj je glasba pravcati **paradni konj vsake kulture**, naj bi **gradili ščit in ponujali poduk in pomoč v kaotičnem iskanju lastne identitete**. **Imamo zavedanja lastne slovanske identitete**, ki je v svetovnem merilu dokaj **prezrta in celo manj vredna, vsaj še za prgišče? Slovenski jezik umira**, stara in tisočletja dedovana **kulturna dediščina**, pa ljudske pesmi in izjemno preišljene harmonije in ritmi, ki dobro delujejo na človeka in duha, prav tako. Mislim, da smo tik pred tem, da **docela potonemo in se izgubimo v tujerodnem in to po lastni volji in izbiri**. No, jaz s svojimi glasbenimi sodelavci ne želim na temno dno, ki ga ustvarja omenjeno razvrednotenje in tudi prazno teoretiziranje (tudi pod krinko znanstvenega). Še vedno **upam, na pre-obrat!** Na obrat k vrednejšemu – vsaj v smislu muzejskega ohranjanja, če ne že kot živo prisotnega.

Velja pogledati pod drobnogledom in **izkusiti, kaj in kar se danes negira, kaj se uničuje in poskuša izriniti v pozabo**. Vsakdo bi se moral vprašati, **čemu in kaj nam bo tovrstno ravnanje**, ki sem ga opisala, **kot malemu narodu** prineslo? Najverjetneje učinkovit potop in popolno pogubo. Res je tudi, da danes **ne razumemo več nekdanj bogatega simboličnega jezika prednamcev** (pa tudi njihovih pojmovanj, ravnanj, pesmi in obredovanj ne), kar je seveda velika škoda. Toda upam si trditi, da so bili **nameni in cilji** pred nami živečih **podobni** kot v sodobnem svetu: vse se vedno odvija v prizadevanjih za **mir, zdravje, srečo in blagostanje**. Verjetno sicer dandanes **ne bomo obredovali enako kot nekoč** (a **obredujemo** še vedno vse leto - na svoj način), vendar nam prednamci lahko na svoj - čeprav drugačen način **pokažejo in skrajšajo pot** do teh ciljev, naše **kaotično** in boleče **iskanje** bivanjske bitnosti pa **omilijo**.

Pravzaprav se ne opravičujem za tole **pisanje**, opombe in pripombe, saj je **zanje že skrajni čas**. Če bo še kdo ob teh besedah **spoznal opisana dogajanja v glasbi in kulturi ter procese razvrednotenja**, v katera se podajamo, ali bolje - katerim se predajamo, **ter pričel ravnati ohranjanju v prid, bo namen tega pisanja dosežen**. In še enkrat: **RECIMO BOBU BOB!** **Ljudska glasba je ljudska glasba, zabavna pa zabavna – če to sploh je, če ni le zvočna kulisa brez sporočilne vrednosti, ki je odmev bežanja** pred seboj, pred potrebnimi spremembami in kriznimi časi. Mislim, da bi navkljub procesom **globalizacije, veljalo ostati treznega zavedanja, kaj nam tuje prinaša ali odnaša**.

Hvala za posluš!

dr. Mira Omerzel - Mirit

(pred kulturnim praznikom 2020)